

Motion till riksdagen 2024/25:1457

av Tobias Andersson m.fl. (SD)

Mineralpolitik för en stark gruvnäring

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utarbeta en ny svensk mineralstrategi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att särskilt beakta målen i The European Critical Raw Materials Act i arbetet med en ny svensk mineralstrategi och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka infrastrukturen kopplad till gruvnäringens behov och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om SGU:s informationsuppdrag kopplat till mineralfrågor och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i kommande budgetar ska överväga att stärka utbildningsinsatserna kopplat till gruvindustrins kompetensbehov och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i kommande budgetar bör överväga en omfördelning av forskningsresurserna till förmån för grundforskning och tillämpad forskning kopplat till gruvnäringens behov och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för ökad prospekteringsvilja och tillkännager detta för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kartläggning av innovationskritiska metaller och sällsynta jordartsmetaller och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av regelförenklningar beträffande tillståndsprocesser och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utformningen och tillämpningen av vattendirektivet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur lokalsamhällen och enskilda i högre grad ska gynnas av nya gruvetableringar och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av mineralersättningens utformning, nivå och fördelning och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över markägarens rättigheter som fordringsägare när det gäller dennes del av mineralersättningen vid en konkurs och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om differentierade tillsynsavgifter för gruvverksamhet och efterdebitering och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ansvarsfördelningen mellan stat och företag som önskar etablera ny verksamhet på övergiven industrimark och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda modellen för bolagens ekonomiska ansvar för sanering och efterbehandling av mark i samband med avslutad gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över de regelverk som reglerar återvinning och återanvändning av metaller och mineral och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en robust och funktionell lagstiftning för gruvnäringen och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att häva förbudet mot utvinning av kol, olja och naturgas och de skärpta reglerna för utvinning ur alunskiffer och tillkännager detta för regeringen.

20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga om en plan för att säkra Sveriges långsiktiga cementförsörjning bör utarbetas och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den svenska gruvnäringen har långa anor, exempelvis påbörjades brytning i det som idag är känt som Falu koppargruva redan under förkristen tid och under medeltiden stod den för två tredjedelar av Europas samlade kopparproduktion. Idag innebär högre efterfrågan från tillväxtländer tillsammans med en strävan inom EU att bli mer självförsörjande vad gäller olika metaller och mineral, en långsiktig trend mot högre priser. Gruvnäringen är viktig för Sverige. Behovet av politiska ambitioner på området kan inte underskattas om investeringsviljan och tillväxten inom branschen ska vara stabil över tid. Sverige har dessutom, genom sitt statliga ägande av gruvbolaget LKAB ett ansvar för att skapa goda förutsättningar för branschen. Gruvindustrin präglas av långa investeringshorisonter och inte minst LKAB står inför historiskt stora framtidssatsningar. En högre grad av automation, anläggande av nya huvudnivåer och en övergång från tillverkning av så kallade green pellets till fossilfri järnsvamp är exempel på det statliga gruvbolagets framtidsplaner.

Andra exempel på LKAB:s framtidsplaner är såväl utvinning av innovationskritiska metaller och mineral ur slagghögar och depåer som brytning av de samma i nya fyndigheter. Det statliga ägandet av LKAB bör kvarstå och staten inta en aktiv roll som ägare i bolaget och målsättningen bör vara att inneha ledartröjan inom sitt område. En sund gruv- och mineralpolitik tryggar således inte bara svenska arbetstillfällena och därmed välfärd utan garanterar också avkastning till staten. Gruvindustrins vikt för Sverige som exportberoende industrination kan inte nog kan betonas. Vi anser att ett helhetsgrepp om den politik som styr näringens förutsättningar måste tas. Med vår gruvvänliga politik öppnar vi exempelvis upp för en ökad prospektering och brytning genom förenklade tillståndprocesser. Då merparten av våra förslag syftar till att stärka branschen som helhet är det också rimligt att anta att större överskott kommer att genereras, vilket torde skapa förutsättningar för ökade ersättningar till såväl berörda markägare som staten utan att ha en negativ inverkan på svensk gruvindustris konkurrenskraft.

Mineralstrategi

I en värld med ökande befolkning och där stora befolkningsgrupper tar sig ur fattigdom ökar efterfrågan på produkter som förutsätter tillgång på metaller och mineral. Även om teknikerna att återvinna och återanvända produkter tillverkade av metall går framåt kvarstår det faktum att efterfrågan efter jungfruligt material kommer att öka.

Omställningen till ny och fossilfri teknik påskyndar också detta, då nya mineral som förekommer på andra platser än där gruvdrift sker idag måste brytas för att möjliggöra omställningen. Samtidigt uppstår intressekonflikter mellan gruvnäringen och exempelvis jord- och skogsbruket, turistnäringen och andra markägare varför det är av vikt att klargöra vilka intressen som är tyngst vägande och skall ges företräde. År 2013 antogs en mineralstrategi, som sedan reviderades år 2015, vilket är positivt utifrån de intressekonflikter och utmaningar som nämns ovan. Däremot kan nu konstateras att prospekteringstakten minskat sedan dess. Sverige har dessutom tappat i internationellt anseende som gruvnation i Fraser Institutes ranking över hur attraktiva olika länder är att göra gruvrelaterade investeringar i och facit är att mycket få nya gruvor har öppnats i Sverige under de senaste decennierna. Detta i en tid då efterfrågan av nya innovationskritiska metaller och mineral intensifierats för att kunna utveckla nya gröna tekniker. Tillgången till råvaror för utveckling av exempelvis batteri- och elmotorteknik pekas ut som helt central för den industriella utvecklingen. Samtidigt har det geopolitiska läget kraftigt försämrats vilket gör oss mer sårbara än på mycket länge. Ökad självförsörjningsgrad av såväl basmetaller som innovationskritiska dito är därför strategiskt viktigt ur inte bara ett näringspolitiskt perspektiv utan också ur en säkerhetspolitisk synvinkel.

Det är mot bakgrund av detta därför välkommet att regeringen nu, i linje med vad vi motionerat om i det föregående, inlett ett arbete med att utarbeta en ny mineralstrategi.

The European Critical Raw Materials Act

23 maj 2024 trädde EU-förordningen om kritiska råvaror i kraft som svensk lag.

Bakgrunden är att EU har listat 34 så kallade kritiska råmaterial varav 16 pekas ut som av särskilt strategiskt betydelsefulla. Flera mål sätts exempelvis upp gällande strategiska råmaterial som koppar, litium och grafit. Ett sådant mål är att minst 10% av EU:s årliga konsumtion av strategiska råmaterial ska brytas inom EU år 2030 vilket är en ansenlig ökning jämfört med idag. Även om det är eftersträvansvärt att nå de nivåerna till 2030 är det inte möjligt med de ledtider för att starta nya gruvverksamheter som råder idag.

Det krävs därför nya grepp, inte minst beträffande tillståndsprocesserna, om det ska gå att realisera. EU förordar därför att ett särskilt tillståndssystem för strategiska projekt ska skapas. Målet är att det ska ta maximalt 24 månader att få de erforderliga tillstånden för prioriterade gruvetableringar. Vi menar att Sverige i egenskap av Europas främsta gruvnation kan och bör sträva efter att utvinna och exportera mer råvaror än vad som är fallet idag. Vi förutsätter därför att The European Critical Raw Material Act särskilt beaktas i regeringens arbete med framtagandet av en ny svensk mineralstrategi.

Infrastruktur för gruvnäring

En av grundförutsättningarna för Sveriges tunga industri, dit gruvindustrin hör, är en fungerande infrastruktur då produktionen av många svenska råvaror och produkter ligger långt ifrån marknaderna. Vad malmbrytning beträffar ligger verksamheten dessutom oftast i norra Sveriges inland, långt ifrån kontinenten. Välfungerande transportsystem är därför helt centrala för att Sverige ska kunna vara med och konkurrera på världsmarknaden. Gruvindustrin är i starkt behov av säkra och tillförlitliga vägtransporter för att behovet av exempelvis maskindelar, bränsle, förbrukningsmateriel och kompetensförsörjning skall kunna säkerställas.

Även om malmtransporter på vissa håll till viss del sker med lastbil medför malmens vikt per volymenhet och de stora volymerna att järnväg och fartygstransport utgör de primära transportslagen för att nå lönsamhet i produktionen. Svensk järnvägsinfrastruktur uppvisar idag emellertid stora brister i såväl standard som underhåll. Rälsbrott, fel på växlar och trasiga kontaktledningar får stora driftstörningar till följd. Inte minst har de mycket omfattande och allvarliga incidenterna på Malmbanan mellan Luleå och Narvik påvisat detta. Att såväl varma sommardagar som snö och kyla ger upphov till omfattande störningar i tågtrafiken är inte acceptabelt. Med anledning av detta menar vi att det är viktigt att särskilt betona den tunga industrins transportbehov i samband med framtida infrastrukturplanering. Betydelsen av satsningar syftande till att skapa och upprätthålla ett robust järnvägssystem kan inte nog betonas.

Energipolitiken

Svensk basindustri, där gruvnäringen ingår, är starkt beroende av en stabil och säker tillgång på el. I synnerhet i ett läge där man från politiskt håll förväntas att ställa om till en i högre grad elektrifierad produktion samtidigt som konkurrens sker på råvarubörser

med producenter i nationer som inte har samma krav på kostsamma omställningar som i Sverige. Därför är det problematiskt för gruvnäringen, i likhet med all annan elintensiv industri, att svensk energipolitik under senare år har syftat till att byta ut det som fungerat i decennier mot kostnadsdrivande och opålitlig väderberoende elproduktion. Svensk gruvnäringens produkter går till stor del på export och näringen är därmed starkt beroende av goda villkor relativt konkurrerande företag på världsmarknaden. Vi menar att den inriktning på energipolitiken som är ett resultat av Tidöavtalet kommer att ge den elintensiva industrin rätt förutsättningar på sikt. Inte minst de beslut som skapar förutsättningar för etablering av ny kärnkraft utgör exempel på detta.

SGU och Bergsstaten

SGU är den myndighet i Sverige som har till uppgift att tillhandahålla geologisk information för samhällets behov på kort och lång sikt. Myndigheten hanterar frågor om berg, jord och grundvatten och beslutar i ärenden som rör bl.a. minerallagen.

Bergsstaten är en avdelning inom SGU som handlägger och beslutar i ärenden som rör prospektering och utvinning av mineral.

Myndigheten skall också ges ett tydligt uppdrag att tillhandahålla och kommunicera saklig information och kunskap om prospektering och gruvdrift till allmänheten och det offentliga. Vi menar att ett sådant uppdrag är av särskild betydelse mot bakgrund av att såväl prospektering som brytning av mineral blir vanligare på platser där en tradition av gruvdrift saknas till följd av en ökad efterfrågan av nya metaller och mineral.

Myndigheten har också till uppgift att bistå med sakkunskap i sådana rättsliga tvister som uppstår kring tillståndsgivning, vilket är resurskrävande för en relativt liten myndighet. Det är därför viktigt att underlätta och stärka förutsättningarna för SGU och Bergsstaten för att kunna möta de utmaningar som hanteringen av en ökad efterfrågan av mineral och metaller medför samt de intressekonflikter som kan uppstå.

Utbildning

Det behövs satsningar på utbildningar kopplade till gruvnäringen. Den tid då näringen präglades av en hög grad manuella arbetstillfällen som utfördes av personal med låg utbildning är förbi. Branschens rekryteringsbehov spänner från högkvalificerade akademiker från universitet och högskolor till specialister inom bergarbete och maskinoperatörer från KY- och APL-utbildningar. Satsningarna på för branschen

relevanta utbildningsområden bör om möjligt stärkas i kommande budgetprocesser för att möta gruvindustrins framtida kompetensbehov. Målsättningen bör vara att öka antalet utbildningsplatser med inriktning mot gruv- och mineralverksamhet. Där det är möjligt bör sådan utbildning också förläggas nära de orter där gruvnäringen bedrivs. Detta för att dels motverka ytterligare urbanisering, dels att tillskapa fler arbetstillfällen på dessa orter i Sveriges glesbygd och dels för att skapa förutsättningar för en högre grad av arbetsplatsförlagd praktik och samverkan mellan utbildare och företag. Detta är fullt möjligt genom utnyttjande av de moderna digitala verktyg som finns att tillgå för att bedriva exempelvis distansutbildning.

Forskning och utveckling

Sverige har en stark ställning som modern gruvnation. En förutsättning för att vi fortsatt ska kunna hävda oss som en ledande gruvnation är att vi kontinuerligt och målmedvetet bedriver forskning och utveckling inom områden som har bäring på gruvindustrin och dess utveckling. Då näringen, inte minst tack vare de värdekedjor den genererar, har stor betydelse för Sverige menar vi att regeringen i kommande budgetar borde överväga en omfördelning av forskningsresurserna till förmån för grundforskning och tillämpad forskning med som syftar till att stärka svensk gruvindustris ställning i en internationell kontext. Exempel på sådana forskningsområden är geovetenskap, geofysik, geokemi och projekt som syftar till hållbar och effektiv gruvbrytning. Regeringen bör också föra en nära dialog med såväl gruvindustrin som SGU och Bergsstaten inför att medel avsätts för forskning och utveckling i syfte att uppnå största möjliga nytta.

Prospektering

En absolut förutsättning för att brytvärda mineraliseringar skall hittas är att det bedrivs prospektering. Prospekteringsviljan ger en tydlig indikation på hur gruvindustrin kommer att må om ett eller ett par decennier. Prospektering, efter såväl basmetaller som exempelvis järn och koppar som nya och innovationskritiska metaller och mineral, är en förutsättning för att vi ska kunna hävda oss som gruvnation även i framtiden. Vi ser med oro på det faktum att prospekteringsviljan sjunker kraftigt i Sverige. Trenden har varit nedåtgående i flera år, vilket anses bero på en tilltagande osäkerhet kring huruvida intressanta fynd kan leda till framtida bearbetningskoncessioner eller inte. Vidare noterar vi att den negativa trenden gäller såväl för stora som små företag men även för

så kallade privata prospektörer som under senare år upplever sig som allt mer motarbetade.

Prospektering sker på flera sätt men sammantaget är omgivningspåverkan av prospektering oftast knappt märkbar. Syftet med prospektering är att på ett varsamt sätt kartlägga intressanta mineraliseringar.

Sverigedemokraterna välkomnar regeringens uttalade ambition att stärka prospekteringsviljan genom att se över och revidera de regelverk som man anser hämmat den samma under senare år. Vi anser också att detta regelförenklingsarbete bör kompletteras med åtgärder som stimulerar till ökad prospektering. Samtidigt menar vi att SGU bör ges i uppdrag att presentera nya incitament som syftar till att främja kartläggningen av Sveriges mineraliseringar.

Innovationskritiska metaller och sällsynta jordartsmetaller

Det är positivt att SGU kartlägger förekomsten av innovationskritiska mineral som exempelvis kobolt, litium och vanadin i berggrunden. Dessa och andra så kallade innovationskritiska mineral krävs för att tillverka mobiltelefoner, elbilsbatterier och produkter för sol- och vindkraft och de är nyckelkomponenter i omställningen till ett i allt högre grad elektrifierat samhälle. Samtidigt som efterfrågan ökat kraftigt har de etablerade svenska gruvbolagen Boliden, LKAB och Lundin Mining, ingen tradition av att prospektera och bryta dessa mineral. Istället är det primärt de juniora bolagen som gör det även om nya fynd gjorda av LKAB pekar på att intresset för förekomsten av innovationskritiska metaller även tilltar hos gruvföretag med tradition av att bryta basmetaller. Trots förekomst av dessa mineral i vår berggrund är vi idag i hög grad beroende av import från nationer där brytningen sker med tveksamma metoder ur såväl etisk som miljösynpunkt. Korruption, barnarbete och så kallad "land grabbing" är inte sällan förekommande i några av de länder vi idag är importberoende av.

I allt väsentligt gäller ovanstående även för sällsynta jordartsmetaller (REE) vars förekomst är relativt låg samtidigt som dess värde kraftigt ökar i takt med ökad efterfrågan som en konsekvens av att vi under senare år lärt oss att såväl utvinna som dra nytta av dess egenskaper i nya innovationer.

Europas låga självförsörjningsgrad av innovationskritiska metaller och sällsynta jordartsmetaller har pekats ut som ett problem av EU av flera anledningar. Ambitionen är att öka den europeiska självförsörjningsgraden. I The Critical Raw Materials Act pekar exempelvis EU ut 34 så kallade kritiska råmaterial varav 16 anses vara särskilt

strategiskt betydelsefulla. Vi menar att denna strävan efter en ökad självförsörjningsgrad också ska vara vår nationella målsättning.

Vägen till effektivare tillståndsprocesser

Tillståndsprövningar handlar om att verksamheten hos företag som har en påverkan på miljön, exempelvis vatten, luft och mark, måste godkännas av mark- och miljödomstolen. Innan ansökan skickas in hålls samråd med berörda myndigheter, berörd kommun och andra intressenter, till exempel boende. Det tar dock inte slut i och med detta. Företag som verkar inom särskilda branscher måste också ansöka om ytterligare tillstånd under annan lagstiftning innan miljötillståndsfrågan kan prövas. Det är av vikt att tillståndsprövningarna anpassas till verksamheternas förutsättningar på ett tydligt sätt. De olika tillståndsprövningar som en verksamhet genomgår behöver därför vara tydligt avgränsade och spegla det skede verksamheten befinner sig i. Under senare år har de uppmärksammade turerna kring flera industriprojekt, inte minst kopplade till mineralbrytning, visat på behovet av att effektivisera tillståndsprocesserna. Problematiken med långa ledtider vid miljötillståndsprövningar är komplex men måste adresseras för att inte såväl elnätsutbyggnad som industrisatsningar ska riskera fördröjas eller utebli.

Vidare menar vi att det är av stor vikt att myndigheter och lagstiftare förmår att hantera och möta en accelererande teknikutveckling. Regelverk måste så långt det är möjligt vara anpassade till dagens situation och teknik vilket ställer höga krav på kompetens och kunskapsinhämtning under regelutvecklingsarbetet. I sammanhanget är det också viktigt att regeringen särskilt betonar främjandeuppdraget i de instruktioner som ges till berörda myndigheter i enlighet med tidigare tillkännagivande.

Sverigedemokraterna har länge verkat för att få till stånd ett arbete med att förenkla och effektivisera de tillståndsprocesser som rör gruvindustrin. Flertalet av de förslag vi har presenterat är nu under utredning som en konsekvens av överenskommelserna i Tidöavtalet. Vår övertygelse är att detta tillsammans med såväl det regelförenklingsråd som det implementeringsråd som regeringen aviserat kommer att leda till att miljötillståndsprövningen enligt miljöbalken blir mer flexibel, effektiv och förutsebar framgent. Detta anser vi vara nödvändigt för att stärka Sveriges varumärke som gruvnation.

Vattendirektivet – en balanserad tillämpning

EU:s vattendirektiv har funnits sedan 2000 och har viktiga syften: att skydda och förbättra akvatiska ekosystem och att främja en hållbar vattenanvändning. Det är fullt rimligt då rent vatten är att betrakta som en livsavgörande resurs. Målsättningen med direktivet är att vattenförekomsterna i EU ska uppnå så kallad god status vilket är ett samlingsbegrepp som i sin tur är uppdelat i olika delmål. För att god status ska anses råda krävs att många parametrar uppfylls. Flera av dessa utgörs av miljökvalitetsnormer som anger en högsta tillåten halt av olika ämnen i de berörda vattnen. Om någon av parametrarna inte klarar gränsvärdet ska statusen inte bedömas som god. Detta även om överskridandet är mycket litet och inte utgör någon risk för vare sig människor eller djur. I många fall är normerna satta för ämnen, exempelvis metaller, som är naturligt förekommande i varierande grad. Samtidigt som syftet med direktivet är vällovligt ser vi med oro på hur det kan komma att leda till såväl uteblivna industrisatsningar som nedläggning av befintliga verksamheter om inte rimliga undantagsmöjligheter införs. Om vattendirektivet tillämpas utan möjlighet till undantag kommer exempelvis ambitionerna i CRMA (European Critical Raw Materials Act) bli svåra att uppfylla.

Förutsättningarna då det gäller tillgång till rent vatten skiljer sig åt inom EU varför det nationella självbestämmandet måste kunna beaktas i högre grad. Vår hållning är därför att den svenska regeringen ska verka för en ordning där respektive medlemsstats tillståndsmyndigheter, efter noggrann prövning och efter att ha vägt olika motstående intressen mot varandra, ska ges möjlighet att komma fram till att en viss verksamhet är så angelägen ur samhällssynpunkt att den bör ges tillstånd även om någon miljökvalitetsnorm överskrids. Detta under förutsättning att överskridandet inte kan anses utgöra någon risk för vare sig människor eller djur.

Incitament för tillväxt

Vår målsättning med vår gruvvänliga politik är att stimulera till ökad prospektering efter, och brytning av, metaller och mineral. Detta kommer på sikt leda till ökade intäkter för inte minst gruvindustrin, vilket torde skapa förutsättningar för ökade ersättningar till såväl berörda markägare som kommuner. Samtidigt kan man inte bortse ifrån att det kommer att ge upphov till mål- och markanvändningskonflikter.

Idag saknas incitament för lokalsamhällen att acceptera nya etableringar och i en tid då allt fler väljer att veckopendla till arbeten inom gruvindustrin uteblir även skatteintäkterna för de arbetstillfällena som genereras. Mineralersättningen utgör idag

den enda kompensation som utgår till lokalsamhället och berörd mark-/fastighetsägare. Vi menar att regeringen behöver utreda och presentera förslag som syftar till att lokalsamhällen och enskilda i högre grad ska gynnas av och nya gruvetableringar. I en sådan utredning är det vår uppfattning att möjligheten till, och effekten av, en regionalisering av fastighetsskatten för industrifastigheter och elproduktionsanläggningar särskilt ska beaktas.

Mineralersättning

Sverige har rikliga förekomster av mineral och vi betraktar i grunden detta som svenska folkets tillgångar. Förutom att gruvnäringen ger upphov till såväl arbetstillfällena som viktiga värdekedjor menar vi att det är rimligt att en del av värdet av de utvunna tillgångarna kommer staten och dess medborgare till del, vilket sker genom uttag av en mineralavgift. Nuvarande mineralersättning uppgår till två promille av det beräknade värdet av mängden bruten mineral och betalas under hela gruvans livslängd. Av detta tillfaller tre fjärdedelar berörd fastighetsägare och en fjärdedel tillfaller staten. I en internationell kontext kan den svenska mineralavgiften anses vara låg samtidigt som mineralavgiften skall betraktas som en del av de samlade skatter och avgifter som tas ut från gruvföretagen för att inte bli missvisande.

Förekomsten av och storleken på ersättningar eller royalties av olika slag är en viktig beslutsparameter vid investeringar i prospekterings- och gruvverksamhet. Det är den samlade kostnadsbilden för gruvproduktion där alla delar räknas in, såsom produktionskostnader, skatter, avgifter, som styr om svensk gruvnäring kan konkurrera på den globala marknaden. Om Sverige vill behålla och utveckla gruvnäringen behöver konsekvenserna av förändringar i skatter och avgifter noga analyseras.

Mineralersättningen bör vara på en nivå som inte hindrar nya investeringar i prospektering och gruvverksamhet. Samtidigt bör den utifrån nu rådande praxis avseende ersättning till såväl berörda mark-/fastighetsägare som staten ge upphov till en skälig avkastning. Det finns därför skäl för regeringen att överväga en översyn av mineralersättningens utformning, nivåer och fördelning. En sådan översyn bör enligt vår uppfattning ske i samband med att andra ersättningsmodeller utvärderas.

Markägarens rättigheter

Gruvbrytning medför alltid en påverkan på miljön och att olika samhällsintressen ställs mot varandra. En gruvetablering innebär inte sällan att den enskildes äganderätt ställs mot en annan övergripande nytta. Som ett led i att kompensera markägaren för denna form av intrång utgår en mineralersättning av vilken tre fjärdedelar tillfaller markägaren och en fjärdedel tillfaller staten. Mineralersättningen är idag inte en prioriterad fordran vid en eventuell konkurs. Detta förhållande kan få till följd att en markägare vars ägor kraftigt påverkats av gruvbrytning kan drabbas hårt ekonomiskt om det gruvföretag som verkar på dennes mark försätts i konkurs. Vi menar att det är rimligt att stärka markägarens rätt till ersättning vid en eventuell konkurs och detta kan lämpligen uppnås genom att tillse att markägarens del av mineralersättningen framgent betraktas som en prioriterad fordran.

Differentierade tillsynsavgifter

Gruvnäringsen betalar varje år avgifter för att finansiera prövningsprocesser och tillsyn. Under våren 2015 beslutade regeringen att höja tillsynsavgifterna med 50 procent för att de i större utsträckning ska täcka statens utgifter. En höjning av avgiften för tillsyn, oavsett storlek, slår mycket hårdare mot en liten verksamhet än mot en stor och reflekterar inte alltid de faktiska kostnader som tillsynen innebär. Vi förespråkar en differentiering av avgifter för tillsyn på ett sätt som tar större hänsyn till verksamhetens omfattning och bättre speglar statens faktiska kostnader för utförd tillsynsarbete. Vidare menar vi att tillsynsavgifter först skall tas ut efter utförd tillsyn.

Sanering och efterbehandling

Industriverksamhet i allmänhet och gruvindustri i synnerhet medför ingrepp i naturen. Sådana ingrepp orsakade av mineralutvinning ska efterbehandlas till en god miljöstandard när gruvbrytningen har upphört, vilket bland annat kan medföra kostsamma marksaneringsinsatser. Som ett led i att öka den sociala acceptansen för nya gruvetableringar behöver modellen för hur koncessionsinnehavaren säkerställer att medel för sanering och efterarbete finns då verksamheten är avslutad ses över. Vi förordar att detta utreds och tydliggörs.

Nyetableteringar på gammal industrimark

I takt med att nya och förfinade brytnings- och utvinningsmetoder utvecklas och nya metaller och mineral efterfrågas på marknaden kan gamla och sedan länge nedlagda gruvor åter bli intressanta att utveckla. Vår uppfattning är att det finns mycket att vinna på att gammal industrimark åter tas i bruk på ett sätt som sker i enlighet med moderna miljö- och säkerhetsreguleringar. I de fall efterarbete till godtagbar standard inte har utförts och verksamheten avslutades före 1969 är det idag staten som ansvarar för att hantera eventuella föroreningar och skador på miljön. Resurserna för efterarbete på dessa områden är emellertid begränsade. Vi menar att ansvarsfördelningen mellan företag som vill göra en nyetabletering på ett sådant område och staten måste utredas och förtydligas. Detta primärt för att säkerställa att företag som gör nyetableteringar på gammal industrimark inte ärver tidigare verksamheters försyndelser, något som skulle kunna ha en hämmande inverkan på investeringsviljan. En eventuell utredning bör också beakta de samhällsliga vinsterna av att gamla övergivna gruvschakt, slagghögar och liknande stängs in av idag verksamma aktörer och om dessa ska kunna ta del av de statliga medel som finns tillgängliga för efterarbete av verksamheter som avslutades före 1969.

Återvinning och avfallshantering

Vi har ett moraliskt och etiskt ansvar att tillvarata de metaller och mineral vi en gång brutit ur marken. En ökad kunskap och förmåga till materialåtervinning kan vara positivt ur såväl miljösynpunkt som ur ett företagsekonomiskt hänseende. Modern forskning pekar på att stora möjligheter till en ökad grad av materialåtervinning inom gruvnäringen föreligger. Idag är det emellertid i många fall inte lönsamt för företagen att återvinna material ur exempelvis slagghögar trots att tekniker för att återvinna en rad olika metaller och mineral finns. Vi menar att företag som ligger i framkant inom detta område måste främjas. Även om återvinning och utvinning av råvara ur tidigare deponier inte kommer kunna ersätta behovet av att bryta jungfruligt material betraktar vi detta som ett mycket viktigt komplement till vår råvaruförsörjning. Vi föreslår därför att de regelverk som reglerar möjligheten till en effektiv återvinning och tillståndsgivningar för utvinning ur exempelvis slagghögar och deponier måste genomlysas i syfte att förbättra möjligheterna att ta tillvara de metaller och mineral som redan brutits ur marken.

Robust och funktionell lagstiftning

Coronabrottet år 2020 hade stor inverkan på många näringar, så även gruvnäringen. Hårdast drabbad var den riskkapitalberoende prospekteringsbranschen som i vissa fall tvingades att pausa pågående verksamhet som en konsekvens av lagstiftningens utformning. Detta föranledde riksdagen att snabbt fatta beslut som syftade till att undanröja regelverk som annars riskerade leda till en rad återkallade undersökningstillstånd och möjliga konkurser inom branschen.

Besluten var bra och belyser behovet av att genomlysa befintlig lagstiftning utifrån potentiella hot och kriser så att lagstiftningen är robust och funktionell även då det oförutsedda inträffar. Därför vore det klokt att utreda och säkerställa att de lagar som reglerar gruvnäringen är utformade på ett sådant sätt att de är funktionella och fyller sitt syfte även under större nationella och internationella kriser.

Uran

Det införda förbudet mot uranbrytning riskerar att ge en negativ bild av Sverige som gruvnation. Det skapar även en politisk osäkerhet för de företag som redan är etablerade här samt äventyrar potentiella etableringar som Sverige inte är betjänt av på något sätt.

Uran är mycket vanligt förekommande tillsammans med sällsynta och innovationskritiska jordartsmetaller, så pass vanligt att uran ofta används som ledmetall för att lokalisera dessa. Innovationskritiska metaller används bland annat vid batteritillverkning, så kallade batterimetaller. Förbudet mot utvinning av uran försvårar allvarligt möjligheterna att prospektera och utvinna sådana metaller. Vår uppfattning är att beslutet att förbjuda uranbrytning vilar på starka ideologiska motiv. Någon brytning av uran annat än i samband med utvinning av andra metaller har inte förekommit i Sverige på decennier varför förbudet på goda grunder kan anses vara onödigt. Istället bör den rimliga positionen för en kärnkraftsnation som Sverige vara att prospektering och brytning av uran ska vara möjlig under kontrollerade former. Vår uppfattning är att det återigen ska vara möjligt att ge tillstånd enligt miljöbalken till gruvdrift för att utvinna uran och vi välkomnar därför att regeringen valt att låta utreda frågan. Vi menar att det ska vara möjligt att ge tillstånd till brytning, provbrytning, bearbetning och fysikalisk eller kemisk anrikning av uran för att använda dess fissila egenskaper.

Kol, olja, naturgas och utvinning i alunskiffer

I juli 2022 infördes i Sverige som ett av de första länderna i världen ett förbud mot prospektering och utvinning av stenkol, brunkol, råolja, skifferolja och naturgas.

Förbudet infördes trots att någon brytning eller prospektering efter dessa råvaror inte bedrevs i Sverige vid tidpunkten och kan därför i likhet med uranförbudet anses vila på starka ideologiska motiv snarare än på realpolitiska. Vi menar, trots att vi i sak inte förespråkar brytning, utvinning eller bruk av ovanstående, att beslutet är olyckligt. Inte minst sett till det säkerhetspolitiska läge som råder efter Rysslands invasionskrig mot Ukraina. Samtidigt som denna lagändring trädde i kraft skärptes också lagstiftningen för utvinning i alunskiffer. På liknande sätt som i resonemanget med förbudet mot prospektering och brytning av fossila bränslen menar vi att beslutet var både onödigt och olyckligt. Vår uppfattning är att såväl förbudet mot prospektering och utvinning av stenkol, brunkol, råolja, skifferolja och naturgas som den skärpta lagstiftningen kring utvinning i alunskiffer bör hävas för att kunna trygga den svenska energiförsörjningen även i kristider.

Säkrad cementförsörjning

Cement är nyckelingrediensen i betong, som är en av de viktigaste komponenterna i uppförandet av hållbara byggnader och anläggandet av modern infrastruktur. Betong är också en förutsättning för gruvbrytning på stora djup och vid uppförandet av elproduktionsenheter såsom vindkraftverk. Cement är en färskvara och består till stor del av industrimineralet kalksten. Cement tillverkas typiskt sett nationellt och den svenska självförsörjningsgraden har historiskt varit god. Brytningen av kalksten har skett på många platser i landet men har de senaste decennierna koncentrerats i allt högre grad till gotländska Slite där merparten av den kalksten som används för svensk cementtillverkning bryts. Under 2020 meddelades företaget Cementa tillstånd att fortsätta med denna verksamhet. Beslutet överklagades och i juli 2021 beslutade Mark- och miljööverdomstolen att inte ge Cementa tillstånd för fortsatt kalkstensbrytning i Slite med hänvisning till att företagets undersökningar och miljökonsekvensbeskrivning ansågs vara för bristfälliga för att kunna användas som beslutsunderlag. Utredningar pekade på att hundratusentals svenska arbetstillfällen var hotade. Dåvarande regering förlängde därför Cementas tillstånd i två omgångar, först i åtta månader och därefter fram till 31 december 2022. Mark- och miljödomstolen meddelade i december 2022 att

Cementa äger rätt att bedriva sin verksamhet i ytterligare fyra år under vilka företaget avser att inkomma med en ny ansökan för en längre tillståndperiod.

Vi menar att den uppkomna situationen delvis hade kunnat undvikas om de förslag vi presenterat på området tillståndprocesser hade hörtsammats av tidigare regeringar. En översyn av tillståndprocesserna sker dock nu.

Utöver detta ser vi ett behov av en nationell plan för ett långsiktigt tryggnade av Sveriges cementförsörjning. Inte minst mot bakgrund av slutsatserna i de rapporter som tydliggjort de omfattande konsekvenser cementbrist skulle leda till för vårt samhälle. Vi menar därför att en sådan plan behöver utarbetas av regeringen.

Tobias Andersson (SD)

Eric Palmqvist (SD)

Josef Fransson (SD)

Mattias Bäckström Johansson (SD)

Jessica Stegrud (SD)

Johnny Svedin (SD)